

3.9 Організація навчально-наукового дослідження студентами медичної академії при вивченні фахових медичних дисциплін

Сучасний стрімкий технологічний розвиток усіх сфер існування суспільства має істотний вплив на особистість. Окрім позитивних аспектів маємо соціально-економічні кризи та воєнні конфлікти, через які людина отримує величезне навантаження на фізичне, психічне здоров'я. І, як наслідок, неможливість бути повноцінно реалізованою особистістю, компетентним фахівцем. Освітня сфера є пріоритетною для попередження чи усунення зазначених проблем і вже під час навчання у закладах вищої медичної освіти потрібно залучати майбутніх медичних працівників до науково-дослідних робіт, у ході виконання яких, будуть формуватися навички володіння своїми емоціями; прагнення до самовдосконалення, самореалізації у професії; гуманне ставлення до людини, яка потребує допомоги.

Науковці зазначають, що саме науково-дослідна робота наближає здобувачів освіти до майбутньої професії і допомагає упевнитися у виборі фаху. Дослідники одностайні у тому, що ефективність імплементації знань у практичну діяльність залежить від уміння організовувати та проводити науково-дослідну роботу під час навчання у закладі вищої освіти. Сформовані уміння організації наукового дослідження сприяють виробленню умінь визначати завдання та цілі у професійній діяльності, самовдосконалюватись в обраному фаху [212, с. 5]. Науковець В. Костюкевич слушно зазначає, що у процесі науково-дослідної роботи здобувачі освіти повинні виконати певне наукове дослідження та опублікувати чи презентувати результати пошуку. Автор наголошує, що робота може бути проведена самостійно здобувачем або під керівництвом науковця. В останньому випадку обов'язково зазначається науковий керівник та установа на базі якої проводилось дослідження [213, с. 34]. Заслуговує на увагу думка дослідників щодо організації та перспектив розвитку науково-дослідної роботи студентів у закладах вищої освіти. Зокрема,

Л. Альошкіна та І. Новак зазначають, що залучення здобувачів освіти до науково-дослідної діяльності сприяє становленню компетентного фахівця, який здатний досамореалізації у професії [214]. Акцентує увагу на певних проблемах, пов'язаних з початковими навичками організовувати науково-дослідну роботу О. Сокол при аналізі залучення учнів до окресленої діяльності. Наголошується, що така робота є складною у навчальному процесі школи і потребує підготовки як вчителів, так і учнів [215, с. 57]. З власного досвіду практичної діяльності у закладі вищої медичної освіти маємо підтвердження такої позиції автора. Тому на першому курсі обов'язковою компонентою повинна бути навчальна дисципліна, яка розкриває суть науково-дослідної роботи. Слушною є думка Л. Білик, яка характеризує складові професійної компетентності майбутніх медичних працівників зазначає, що знання отримані під час навчання та уміння виконувати самостійні дослідження сприяють прагненню безперервно розвиватись у професії та удосконалюватись [216, с. 36].

Аналіз праць науковців дає змогу окреслити науково-дослідну діяльність майбутніх медичних працівників як ефективно організовану пошукову роботу, яка сприяє формуванню фахових медичних компетентностей та сприяє самореалізації у професії та зробити висновок, що недостатньо уваги науковці приділяють характеристиці певних видів наукової роботи студентів.

Науково-дослідна діяльність майбутніх медичних працівників відрізняється і від їх навчальної роботи і від такого ж виду діяльності у закладах вищої освіти іншого спрямування. Зазначена діяльність майбутніх медиків характеризується такими сегментами, як-от: наявність певного досвіду, отриманого під час проходження практики чи навчальних занять у закладах охорони здоров'я, ґрунтовних медичних знань з спеціальних предметів та ерудиції, високої етичної культури. Науковці класифікують науково-дослідну діяльність студентів за різними ознаками, зокрема, залежно від самостійності проведення на науково-дослідну/навчально-дослідну під керівництвом викладача та науково-дослідну самостійно організовану роботу. Різниця окреслених видів полягає у тому, що перша здійснюється в межах вивчення

навчальної дисципліни, є обов'язковою згідно навчального змісту предмету, організовується під керівництвом викладача. Формами навчальної роботи в межах цього виду є такі, як-от: написання рефератів, есе, виконання самостійних практичних завдань, розроблення проєктів, складання медичних буклетів, створення опитувальників, участь у науково-дослідній діяльності закладу вищої освіти. Інший вид, науково-дослідна робота із самостійною організацією передбачає виконання студентом дослідження інтегрованого з декількома навчальними дисциплінами, тематика якого охоплює питання, які не входять у зміст навчальної дисципліни. Організація та виконання такої роботи потребує незначного втручання керівника, роль якого полягає у скерованості дій та доброчесності здобувача, який представляє заклад вищої освіти під час оприлюднення результатів пошуку. Залучення до такого виду науково-дослідної роботи відбувається лише за бажанням студентів, організовується у позааудиторний час, потребує ґрунтовних інтегральних досліджень та репрезентацію результатів під час участі у наукових конференціях. Результатом такого пошуку обов'язково є практичний «продукт», який має певне значення у системі охорони здоров'я.

Ураховуючи заявлену тему дослідження деталізуємо навчально-наукову діяльність майбутніх медичних працівників. Зокрема окреслимо організацію такої роботи студентами медичної академії. Опрацьовані наукові джерела, аналіз досліджень з цього питання та власний практичний досвід дозволяє стверджувати, що навчально-наукова діяльність студентів вищих закладів медичної освіти це процес, пошук, виокремлення нових медичних питань пов'язаних з актуальними проблемами сьогодення, їх опрацювання та вирішення з урахуванням набутих медичних та загальнонаукових знань, умінь, інноваційних методів, з дотриманням принципів доброчесності, який відбувається під керівництвом викладача.

Слід зауважити, що при залученні майбутніх лікарів до навчально-наукової діяльності формуються уміння обґрунтовувати вибір теми, методи, що у майбутній професії сприятиме якісному виконанню медичних задач та

самостійності і обґрунтованості у виборі стратегії лікування, методів діагностики, прогнозів. Важливо навчити майбутніх медичних працівників працювати у команді, тому що медична сфера – це робота фахівців різного напрямку. Культура спілкування, етичний підхід до консультування, володіння сучасними досягненнями у медицині, зацікавленість у кожному пацієнті є компетентностями, які формуються під час навчально-наукової роботи здобувачів освіти при вивченні спеціальних медичних дисциплін. Дотримуємось позиції, що навчально-наукова робота сприяє самореалізації майбутніх фахівців: на початковому етапі дослідника студенти користуються алгоритмами, правилами, положеннями, розв'язують нескладні завдання. Після виконання низки навчально-наукових завдань у здобувачів освіти розвиваються ці уміння, і вони складають власні алгоритми, які корегує викладач та допомагає оптимізувати процес пошуку. Важливо не зменшити важливість роботи студента, а надати йому впевненості, тому що навіть незначні невдачі можуть викликати безвідповідальність і небажання розвиватися. Студенти-старшокурсники при залученні до навчально-наукової роботи розвивають набуті початкові уміння і формують самостійність, здатність виокремлювати проблему, моделювати наслідки, пропонують декілька способів вирішення.

Зазначимо, що виконання здобувачами освіти реальних наукових проєктів під керівництвом викладачів наближає їх до усвідомлення професії, значущості та глобальності. На перших курсах не варто залучати студентів закладів вищої медичної освіти до медичних досліджень. По-перше, здобувачі освіти не мають медичних знань, по-друге – є певна кількість осіб, які не усвідомлюють обов'язків та відповідальності обраної професії. І, останнє, студенти-першокурсники не мають навичок наукового пошуку та оформлення результатів дослідження, не усвідомлюють значення для саморозвитку. Для першокурсників наукова робота повинна мати творчий характер і бути націлена на оволодіння елементами пошуку.

Автономність закладу вищої освіти сприяє залученню майбутніх медичних працівників до навчально-наукової роботи під час проходження практики чи

навчальних занять медичних дисциплін у закладах охорони здоров'я. Адміністрація закладу охорони здоров'я, освітнього закладу укладають угоди, які дозволяють студентам виконувати дослідження з дотриманням академічної доброчесності і обов'язково під керівництвом викладача. У сучасних умовах розвитку закладів вищої медичної освіти наукові дослідження стали максимально наближеними до практичної діяльності майбутніх медиків.

Унікальність підготовки медичних працівників у Черкаській медичній академії полягає в урахуванні динаміки державних, міжнародних напрямків сучасної медицини; у підготовці фахівців медицини затребуваних у галузі охорони здоров'я міста, регіону та держави в умовах соціально-гуманітарних криз та військової агресії. Зокрема, в аналізі департаменту охорони здоров'я Черкаської облдержадміністрації зазначено, що перше місце по кількості загальної захворюваності займають хвороби системи кровообігу, далі – хвороби органів дихання і на третьому місці – хвороби органів травлення. Тому доцільно під час опрацювання майбутніми лікарями навчальних дисциплін медичного спрямування залучати студентів до навчально-наукової роботи з даних проблем. В ході виконання таких досліджень формуються та розвиваються уміння організовувати власну діяльність; працювати з новими джерелами інформації, виокремлювати головне, аналізувати достовірність; працювати в команді; виявляти креативність та творчість; оприлюднювати результати пошуку; спілкуватись професійною мовою грамотно; бути компетентним та розвиватися у професії; організовувати просвітницьку роботу направлену на попередження захворювання. Як зазначено, початкові уміння з організації та проведення дослідної роботи студенти отримують на першому курсі при опрацюванні загальнонаукових навчальних дисциплін.

Велику цінність має компетентність керівника-викладача під час організації навчально-наукової роботи студентів. Від його знань та навичок залежить успіх та результативність, мотивація та бажання; розвиток інтересу до пошуку та професії у майбутніх медиків. Ураховуючи проблеми сьогодення акцентуємо увагу на створенні комфортної та спокійної атмосфери при

організації роботи здобувачів освіти. Незважаючи на військову агресію чи інші стресові ситуації майбутні лікарі повинні вчитися керувати своїми емоціями, бути врівноваженими та оптимістичними. Саме такі якості найбільш допомагають у спілкуванні з пацієнтами та сприяють ефективному процесу одужання. Викладач повинен наголошувати, що знервованість та агресивність негативно впливають на організм людини та виконання професійних обов'язків. Також неабияке значення мають заохочення для студентів: похвала, посмішка, словесна підтримка, стимулювання поточною оцінкою.

Слід акцентувати увагу на ключовому принципі організації навчально-наукової роботи та оприлюднення результатів пошуку, а саме: академічній доброчесності, яка включає і науковість, чесність, відповідальність, і етичну культуру та дотримання моральних норм поведінки. Недотримання академічної доброчесності може мати глобальні наслідки, а саме знецінення освіти. Викладач повинен приділити значну увагу бесіді/диспуту, в ході якої обговорити загальні поняття доброчесності, етичної культури майбутніх лікарів. Принцип доброчесності відображений у фахових компетентностях майбутніх медиків, і його дотримання сприяє цінності праці, порядності та самореалізації. Студенти повинні усвідомити, що дотримання академічних цінностей, зокрема, чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності формує в них здатність бути конкурентоспроможними з дотриманням етичних норм. За Законом України «Про освіту» всі учасники освітнього процесу повинні дотримуватись академічної доброчесності не лише під час теоретичних, практичних занять, а під час залучення до наукової діяльності та при оприлюдненні результатів пошуку. Викладач пояснює про правила цитування, використання думок та ідей інших дослідників. В ході такої бесіди окреслюється позиція, про достовірне зазначення всіх авторів при репрезентації роботи. Також наголошуємо, що презентація навчально-наукової роботи на регіональних, Всеукраїнських, міжнародних конференціях впливає на статус закладу вищої освіти, репутацію професорсько-викладацького колективу.

Пропонуємо примірний алгоритм організації навчально-наукового

дослідження при вивченні обов'язкової компоненти блоку «Внутрішніх хвороб», який опрацьовують здобувачі освіти старших курсів спеціальності 222 Медицина, кваліфікації професійної – лікар. Аналогічне дослідження можна провести у певному регіоні, залежно від місця знаходження закладу вищої освіти та кола інтересів студентів і викладачів.

На кожному етапі роботи необхідно організовувати навчально-наукове дослідження студентів, а загальним результатом пошуку може бути колективний проєкт. На окремих етапах завдання можуть бути індивідуальними, нетиповими, щоб студент проявив творчість, креативність, комунікабельність, організаторські уміння, застосував набуті знання та прагнув їх розширити з імплементацією у майбутню професію. Навчально-дослідні завдання ускладнюються залежно від курсу та навчальної компоненти, що сприятиме виробленню у студентів навичок саморозвитку, наполегливості, самостійності та відповідальності. Серед окреслених загальних компетентностей, у професії лікаря, особливе місце займає емпатія. Вона займає проміжне місце між soft skills та медичними навичками. Сучасний медичний працівник апріорі повинен відчувати, аналізувати емоції та переживання кожного пацієнта. Залучення до реального навчально-дослідного проєкту, в якому недопустимі помилки чи непорядність, піднімає на вищий щабель зацікавлення професією та усвідомлення глибини фаху. Окрім вироблення наведених soft skills, які сучасні роботодавці вважають пріоритетними, для успішного виконання поставлених задач, і у медичній сфері також, значущими є набуття спеціальних фахових медичних знань та умінь.

Перший етап – організаційно-мотиваційний. Студенти на платформі Moodle мають змогу ознайомитись з силабусом навчальної дисципліни, в якому зазначені теми теоретичних та практичних занять. Разом з викладачем обирається тема, яка розкриває певні захворювання населення Черкащини. Наприклад, «Бронхіальна астма». Важливо, щоб тема роботи узгоджувалась із науково-дослідною проблематикою кафедри на якій виконується дослідження. Куратор-викладач наголошує на значній частці захворюваності органів дихання

та актуальності обраної теми. Доцільно підготувати статистичні дані рейтингу хвороб населення та дані щодо промислових об'єктів, які можуть бути причиною такого захворювання, потрібно наголосити і на географічному розташуванні, кліматичних умовах, особливостей флори. На даному етапі навчально-дослідне завдання може мати такий зміст: «Ознайомтесь з промисловістю Черкащини. Проаналізуйте шкідливий вплив на довкілля та здоров'я населення». В ході обговорення реалізації завдання викладач роз'яснює, які саме об'єкти можуть мати негативні викиди, де отримати інформацію та як її використати. Інше навчально-наукове завдання такого змісту: «Проаналізуйте погодні та кліматичні умови Черкащини. Зазначте складові, які можуть негативно впливати на здоров'я людей». Результатами такого пошуку можуть бути реферати, презентації, навчальний відеофільм, наукове есе, теоретичний огляд літератури, структурно-логічна схема, тези.

Другий етап – експериментальний. Ураховуючи результати пошуку на першому етапі окреслюється низка чинників, які можуть спричиняти захворювання. Викладач пропонує студентам провести опитування хворих на бронхіальну астму під час проходження практичного заняття у закладі охорони здоров'я (за попередньої згоди хворих) та підготувати діаграму з аналізом опитування. При опитуванні потрібно окремо враховувати стать (чоловіки та жінки), виокремити вікові категорії, професійну діяльність. Можна проводити опитування, ураховуючи велику низку категорій, все залежить від кількості респондентів, бажання студентів та часу, відведеного на дослідження. Опитування можна проводити, використовуючи різні платформи, способи опитування, а саме: у Google form, інтерв'ю, по QR-коду. Ураховуючи принципи етики та моралі, які є основоположними у діяльності медичних працівників, опитування краще проводити анонімно і обов'язково попередити респондентів, що результати використовуватись будуть виключно у навчально-пошукових цілях. Акцентуємо увагу на особливостях освітнього процесу під час дистанційного навчання. А саме проведення практичної частини дослідження. Майбутні лікарі опрацьовують теоретичні заняття он-лайн з використанням

програми Google Meet, Zoom, матеріалів на платформі Moodle. Проте практичні заняття проводяться у закладах охорони здоров'я чи навчальних корпусах. Тому студенти мають можливість спілкуватися з відвідувачами закладів охорони здоров'я, реалізуючи поставлену мету.

Окрім опитування хворих щодо етіології, можна з дозволу лікаря та пацієнтів опрацьовувати реальні історії хвороб. Також на даному етапі бажано провести дослідження ускладнень бронхіальної астми та окреслити у вигляді діаграми рейтинг наслідків.

На даному етапі дослідження здобувачі освіти настільки можуть заглибитись у проблему, що виникає необхідність або змінити тему, напрямок пошуку, чи спланувати перспективи наступної роботи. Роль куратора полягає у тому, щоб пояснити студентам, що великий обсяг питань для науково-дослідної роботи лише приведе до поверховості, і втратиться акцент на головних ідеях. Краще розділити роботу на менші сегменти, кожен з яких матиме логічне завершення та буде досягнута мета.

Третій етап – результативний. На даному етапі, як вже зазначалось, можна підготувати спільний проєкт, який буде включати всі складові роботи. Результат та аналіз можна представити на наукових студентських конференціях, конгресах. В умовах дистанційного навчання це розроблення буклету за допомогою програми Power Point, який можна представити на сайті закладу вищої освіти, чи поширити у соціальних групах. Просвітницька діяльність має неабияке значення у роботі медичного працівника. З власних спостережень, можемо стверджувати, що суспільство усвідомлює значення здорового способу життя, більшість людей уважні до свого здоров'я, молодь розуміє наслідки шкідливих звичок. Люди дослухаються до рекомендацій медичних працівників, читають буклети, отримують інформацію з інтернет-джерел, реклами. Тому, важливо навчити майбутніх медиків проводити профілактичні бесіди, що дуже ефективно реалізовується через залучення до науково-дослідної роботи під час освітнього процесу.

Отже, навчально-наукова діяльність студентів вищих закладів медичної освіти це процес, пошук, виокремлення нових медичних питань пов'язаних з актуальними проблемами сьогодення, їх опрацювання та вирішення під керівництвом викладача. Організація зазначеної діяльності повинна відбуватись поетапно з окресленими пошуковими завданнями, а результат – спільний студентський проєкт. Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів тематики. Науково-педагогічний склад закладу освіти постійно оновлює спектр пошуку із використанням інноваційних засобів навчання.